

¹Андрій Кульгавець, ²Олег Рибчинський
Національний університет «Львівська політехніка», м. Львів

¹Студент кафедри архітектури та реставрації
e-mail: kulhavets92@gmail.com
ORCID: 0000-0002-4890-8769

²Професор кафедри архітектури та реставрації
e-mail: zoroleh@gmail.com
ORCID: 0000-0001-9936-6122

RESTORATION OF THE WHITE STONE SCULPTURE OF THE IMMACULATE CONCEPTION OF THE MOTHER OF GOD FROM THE VILLAGE OF TETEVCHEYTSI OF CHERVONOHHRAD DISTRICT, LVIV REGION

РЕСТАВРАЦІЯ БІЛОКАМ'ЯНОЇ СКУЛЬПТУРИ НЕПОРОЧНОГО ЗАЧАТТЯ МАТЕРІ БОЖОЇ З СЕЛА ТЕТЕВЧИЦІ, ЧЕРВОНОГРАДСЬКОГО РАЙОНУ, ЛЬВІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

© Кульгавець А.М., Рибчинський О.В. 2022

У статті проаналізовано історію творення, стилістичне і пластичне вирішення та розроблено технологію реставрації білокам'яної скульптури Непорочного Зачаття Діви Марії із с. Тетевчиці, Червоноградського району, Львівської області.

Ключові слова: камінь вапняк, реставрація, скульптура, архітектурна пам'ятка, причини нищення пам'яток.

Постановка проблеми

Велика кількість архітектурних деталей та скульптур на пам'ятках в Україні виконані з натурального каменю. Найбільш сприятливим, естетичним та поширеним був камінь – вапняк. Він м'який і зручний в обробці, тому саме з нього виконана скульптура, реставрація якої представлена в даній статті.

Впродовж XII – XX століть в Галичині, з вапняку було створено видатні мистецькі твори. Нажаль найбільших пошкоджень зазнали пам'ятки сакрального мистецтва у другій половині XX століття завдяки актам вандалізму вчиненим послідовниками ідеології комуністичного російського режиму. Саме вони є відповідальними за нищення церков, костелів та синагог. Водночас руйнували пам'ятки скульптурного мистецтва. Лише після відновлення незалежності України, почалося переосмислення сакральної спадщини та активізація реставраційних процесів. Відтак питання реставрації скульптури Непорочного Зачаття Діви Марії із села Тетевчиці є актуальним, а виконання комплексних наукових досліджень основою успішності запланованої роботи.

Аналіз останніх досліджень та публікацій

Важливе значення для опрацювання програми реставрації мають державні нормативні документи України, зокрема етапи реставрації узгоджуються з Державними будівельними нормами в розділі «Реставраційні, консерваційні та ремонтні роботи на пам'ятках культурної спадщини» – офіційним документом, що затверджений наказом Держбуду України. Мистецькі аспекти

скульптурної творчості в Україні є репрезентовані у наукових працях В. Вуйцика, Б. Возницького, Ю. Бірюльова, О. Стасюка, О. Лотоцької, О. Білінської, Т. Казанцевої та інших. Ці автори роковують авторський почерк митців, вводять у науковий обіг важливі архівні свідчення, глибинно систематизують світові впливи на формування скульпторів та мистецьких шкіл, аналізують систему пропорціонування та технологічні аспекти виконання скульптур. Науково-реставраційні дослідження виконували Олена Стасюк та Олена Лотоцька, Максим Чорний та Віктор Мельник, Роман Гуцуляк та Юрій Дубик. Натомість питання реставрації білокам'яної скульптури Непорочного Зачаття Діви Марії з села Тетевчиці до сьогодні не було предметом наукових досліджень.

Мета статті

Визначити композиційні особливості пластики та розробити концепцію реставрації білокам'яної скульптури Богородиці Непорочного Зачаття з с. Тетевчиці, Червоноградського району, Львівської області.

Виклад основного матеріалу

Об'єктом дослідження є кам'яна скульптура Богородиці з села Тетевчиці, Червоноградського району, Львівської області. Вона вирізьблена з вапняку. Образ Богородиці Непорочного Зачаття вирішений у вигляді Діви, яка стоїть із складеними в молитві руками, на півкулі- символі землі.

Скульптура розташовувалася на фронтоні над входом у парафіяльний костел в селі Тетевчиці. (Рис.1,2). До реставрації пам'ятка перебувала у незадовільному стані, відсутня голова Богородиці (Старші мешканці села оповідають, що під час Другої світової війни невідомий солдат навмисне відстрелив голову, про це свідчить знайдена куля в стіні костелу, за Богородицею). На скульптурі присутні доповнення з цементного розчину. Отже вона піддавалась непрофесійній реставрації.

Рис.1. Тетевчиці. Філіальна каплиця 1927 р.

Рис.2.Тетевчиці. Філіальна каплиця 1927 р.

Храм знаходиться на маленькій ділянці між будинками села. На її вхідних металевих дверях вибито: "rok 1927".(Vicarman. Каплиця 1927р. в Тетевчицях, 2010). Акцентом будівлі, є велика сигнатурка на даху, в якій колись могли висіти дзвони, але за часів СРСР коли костел перетворили

на зерносховище, ніхто будівлею не опікувався, дошки даху прогнили і сигнатурка впала в наву костелу. (Рис.3,4). Сьогодні, громада села, сигнатурку поставила біля костелу, а дах перекрила новою бляхою. На хресті сигнатурки, та на самій блясі, є отвори від куль залишені під час Другої світової війни.

У 1927 році, на земельній ділянці, подарованій Софією Якубецькою, був збудований римокатолицькою громадою села костел. Посвячення наріжного каменю виконав архієпископ Болеслав Твардовський. А 1928 року Буський декан кс. Ян Чирек посвятив будівлю. Поруч з костелом також була побудована дзвіниця, якої зараз немає. В будівництві храму брали участь багато родин: Ангелі, Міхали, Кутарби, Робаки, Пудли, Волошинські, Дзюбани, Царуки, Гуралі, та пані Червінська. Будівництвом костелу керував Михайло Михайлович Михась. Кошти на будівництво дав граф Бадені та пан Гіляровський. (Дзьобан, 2013, с.56).

Рис.3. Тетевчиці. Філіальна каплиця 1927 р. Вигляд ззаді.

Рис.4.Тетевчиці. Філіальна каплиця 1927 р. Інтер'єр храму.

Розпочавши реставраційні роботи, було проаналізовано ряд руйнаційних причин кам'яних структур. Усі руйнівні чинники призводять до ерозій – тобто руйнації поверхні каменю, яка в свою чергу призводить до втрати зв'язків між структурними елементами кам'яних зерен. Ерозія може бути спричинена вологою та водорозчинними солями, що призводять до їх кристалізації та утворення «дикої патини». Частки пилу, що потрапляють в пори каменю також поступово руйнують його, утворюючи хімічні та біологічні речовини. Продукти життєдіяльності біонаростів вносять свою частку руйнації у поверхневі шари каменю. (Давид, 1972).

Процес реставрації природного каменю виконувався в три етапи і передбачав очищення від забруднень, загальне укріплення каменю, ін'єктування тріщин, відновлення втрат та забезпечення захисту від подальших руйнувань. Камінь був покритий шаром забруднень з часток пилу, висолів, сажі, іржі, речовин від рослин. (Рис. 5,6). Забруднення каменю видаляли методом застосування водних сумішей та миючих хімічних паст. Мохи та лишайники видаляли за допомогою біоцидного розчину на основі окису магнію. (Рис. 7-10)

Після очищення від забруднень нормалізувався вологісний стан каменю. Черговим етапом стала процедура екстрадування солей методом целюлозних компресів та дистильованою водою.

Після опрацювання загальної концепції реставрації було розроблено та затверджено програму: провести фотофіксацію стану твору до реставрації, аналіз та опрацювання картограми втрат, визначити послідовність робіт по консервації каменю, виконати очистку каменю сухим методом за допомогою щіток, виконати очистку фігури методом піскоструменевого впливу, розчистка від цементних нашарувань, виконати екстрагування солей, виконати структурне зміцнення каменю кремній-органічною речовиною; доповнити втрачені елементи складок одягу мінеральним реставраційним розчином; виконати з пластиліну голову на основі аналогів та зробити гіпсову форму, реконструювати її з штучного каменю, приклеїти голову за допомогою епоксидних живиць та анкеру з нержавіючого дроту, укріпити структуру каменю кремній-органічною речовиною; покрити твір біоцидом розчином довготривалої дії; виконати лісування скульптури, виконати гідрофобізацію твору кремнійорганічним розчином, розробити рекомендації щодо умов зберігання та дотримання захисту пам'ятки. (Рис 11,12). У відновленні голови значну роль зіграло використання аналогів скульптур з цвинтарів навколишніх сіл.

Рис.5. Скульптура до реставрації. Вид спереду та збоку.

Рис.6. Скульптура до реставрації. Вид ззаду та збоку.

Рис.7. Механічна суха розчистка скульптури металевими щітками, зубилом.

Рис.8. Механічна волога розчистка скульптури механічним способом за допомогою щіток і теплої води.

Рис.9. Механічна розчистка – нанесення пасту Fassadenreiniger-paste від фірми Remmers – зняття патини. Очищення металевими щітками через півгодини, ретельне змивання водою залишків пасту та розпушеної патини.

Рис.10. Механічна розчистка – виведення лишайників та біонаростів, забруднень парогенератором.

Рис.11. Відновлення знищених деталей скульптури кам'яною масою, та ліплення голови скульптури в скульптурному пластиліні

Рис.12. Виготовлення кускової форми з подальшим набиванням кам'яною масою та встановлення голови на скульптуру.

Висновки

Внаслідок порівняльного аналізу було встановлено, що стилістичне вирішення скульптури відповідає прийомам властивим для 1930-х років. Це підтверджено збереженими скульптурними композиціями в Тетевчицях та околичних селах. Найімовірніше автором відреставрованого пам'ятки є представник ремісничої школи цього регіону. В реставраційних роботах застосовано сумісні матеріали українського та німецького виробництва, які відповідають засадам реверсивності. Після завершення реставрації рекомендується повернути пам'ятку на її рідне місце.

Бібліографія

- Vicarman, 2010. *Каплиця 1927р. в Тетевчицях, 2010* [online] Доступно: <<https://koscioly.livejournal.com/3952.html>> [Дата звернення 27 Травень 2022].
- Верховна Рада України, 2017. *Про охорону культурної спадщини* [online] Доступно: <<http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1805-14>> [Дата звернення 27 Травень 2022].
- Давид, Л.А., 1972. Некоторые вопросы теории реставрации памятников архитектуры. *Теория и практика реставрационных работ*, 3.
- ДБН В.3.2-1-2004, 2005. *Реставраційні, консерваційні та ремонтні роботи на пам'ятках культурної спадщини*. Київ: Мінрегіонбуд.
- Дзьобан, Т.В. та Лаба, В.П., 2013. *Історія села Тетевчиці*. Львів.
- Орленко, М.І. та ін., ред., 1996. *Консервація і реставрація пам'яток архітектури. Методичний посібник*. Київ-Львів: Укрреставрація.
- Тимофієнко, В.І., ред., 1996. *З історії української реставрації. Додаток до щорічника "Архітектурна спадщина України"*. Київ: НДПІАМ.

References

- Vicarman, 2010. *Chapel 1927 in Tetevchytsia, 2010* [online] Available at: <<https://koscioly.livejournal.com/3952.html>> [Accessed 27 May 2022]. [in Ukrainian]

Verkhovna Rada Ukrayiny, 2017. *About protection of cultural heritage* [online] Available at: <<http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1805-14>> [Accessed 27 May 2022]. [in Ukrainian]

David, L.A., 1972. Some questions of the theory of restoration of architectural monuments. *Teoriya i praktika restavratsionnykh robot*, 3.

DBN V.3.2-1-2004, 2005. Restoration, conservation and repair works on cultural heritage sites. Kyiv: Minrehionbud.

Dz'oban, T.V. i Laba, V.P., 2013. *History of the village of Tetevchytsia*. L'viv.

Orlenko, M.I. and others., ed., 1996. *Conservation and restoration of architectural monuments. Methodical manual*. Kyiv-L'viv: Ukrrestavratsiya.

Tymofiyenko, V.I., ed., 1996. *From the history of Ukrainian restoration. Appendix to the yearbook "Architectural Heritage of Ukraine"*. Kyiv: NDITIAM.

¹Andrii Kulhavets, ²Oleh Rybchynskyi

National University "Lviv Polytechnic", Lviv

¹Student of the Department of architecture and restoration

e-mail: kulhavets92@gmail.com

ORCID: 0000-0002-4890-8769

²Professor of the Department of Architectural and Restoration

e-mail: zoroleh@gmail.com

ORCID: 0000-0001-9936-6122

RESTORATION OF THE WHITE STONE SCULPTURE OF THE IMMACULATE CONCEPTION OF THE MOTHER OF GOD FROM THE VILLAGE OF TETEVCHYTSI OF CHERVONOHRAD DISTRICT, LVIV REGION

© Kulhavets A., Rybchynskyi O. 2022

Abstract: *The article analyzes the history of creation, stylistics and plastic solution and development of the technology of restoration of the white stone sculpture of The Immaculate Conception of the Mother of God in the village of Tetevchytsi of Chervonohrad district, Lviv region.*

Remarkable works of limestone were created of limestone in Galicia during the XII – XX centuries. Unfortunately, monuments of sacral art suffered major damage in the second half of the XX century due to acts of vandalism committed by followers of the communist regime ideology in Russia. They are responsible for the destruction of churches, cathedrals and synagogues. The monuments of sculptural art were destroyed as well. The rethinking of the sacral heritage and activation of restoration processes began only after the restoration of Ukraine's independence. Hence, the issue of restoration of the sculpture of The Immaculate Conception of the Mother of God in the village of Tetevchytsi is currently of great interest and complex scientific research is the basis for the success of the planned work.

The sculpture was placed on the pediment over the entrance of the parish church in the village of Tetevchytsi. Before the restoration the monument was in poor condition and the head of Holy Mother was missing. Older residents of the village say that an unknown soldier

intentionally shot it off during the Second World War. The bullet, which was found in the wall of the church behind the Virgin, is the evidence that this story is true.

After studying the general concept of restoration the program was developed and approved: to carry out photo fixation of the state of the monument before restoration, to conduct the analysis and processing of the cartogram of losses, to determine the sequence of stone conservation works, to carry out cleaning of stone using dry method with the help of brushes, to carry out cleaning of the sculpture using the method of sandblasting, to clean it from cement layering, to perform extraction of salts, to perform structural strengthening of stone with silicon-organic matter, to restore the lost elements of the folds of clothing with mineral restoration solution, to make a head out of plasticine on the basis of analogues and make a plaster form, to reconstruct it from artificial stone, to glue the head with epoxy resins and anchor made of stainless wire, to strengthen the structure of the stone with silicon-organic matter; to cover the sculpture with a biocidal solution of long-term action; to perform glazing of the sculpture, to perform hydrophobization of the sculpture with silicon-organic solution, to make recommendations on storage conditions and compliance with the protection of the monument. The significant role in the restoration of the head played the use of analogues of sculptures from the cemeteries of the surrounding villages.

As a result of comparative analysis, it was found that the stylistic solution of the sculpture corresponds to the techniques typical of the 1930s. This is confirmed by the preserved sculptural compositions in Tetevchytsi and surrounding villages. Most likely, the author of the restored monument was a representative of a craft school of this region. Compatible materials of Ukrainian and German production are used in the restoration works, which meet the principles of reversibility. It is recommended to return the monument to its place after the restoration.

Keywords: limestone, restoration, sculptures, architectural monument, reasons for destruction of monuments.